

ОПШТА РАЗМАТРАЊА О НАСТАВНИМ МЕТОДАМА У ВОЈНОЈ НАСТАВИ

Често се под појмом „војна настава“ неправилно подразумева само настава у трупи (трупна настава), а настава у војним школама третира као нешто посебно (школска настава). Ако појемо од чињенице да је армија у целини школа за обуку и припрему грађана за рат, онда та општа поставка даје јединствено обележје наставном раду у армији, који се може подвргнути под општи термин — војна настава. Међутим, у том општем оквиру постоје два основна степена: обука војника и обука старешина. Обука старешина има, опет, своје степене: обуку подофицира и обуку официра с тим што се и ова последња такође може делити на степене. Дакле, постоји више степена војне наставе, али сви имају заједнички циљ да се армија у целини припреми као јединствен организам за извршење њеног основног задатка. То значи да општи погледи и општа начела образовно-васпитног рада у армији треба да буду јединствени. Ако се зађе у детаље, посебно у оквиру дидактике, наћи ће се много штошта заједничког. Дидактичка начела (принципи), организација наставе, наставни методи итд. садрже много заједничког у свим степенима обуке, тако да и то потврђује потребу да појмом војна настава треба обухватити настава у оквиру свих степена обуке у армији. Неоспорно је да у детаљима, нарочито у примени појединих метода, постоје извесне разлике, што је и нормално код постојања више степена наставе, квалитетно различитих по свом садржају, потребама и нивоу. Да видимо како то у појединим примерима изгледа у пракси.

Тактичка обука, стројева обука и наоружања са наставом гађања претстављају основне предмете у стручној обуци војника и изводе се, углавном, методом показивања. Зар ти предмети не претстављају основу и у обуци питомаца подофицирских школа, школа за резервне и активне официре, па и обуци слушалаца школа за усавршавање? Зар се они код свих не изводе по истим начелима, па и по истом методу? Зар ово све не изискује исту организацију часа и сличне поступке наставника? А пошто је то у пракси заиста тако онда постојеће разлике, уколико их има или треба да их има, произилазе из квалитета оних који се обучавају и њихових потреба, као и од квалитета и умешности наставника. Послужимо се још једним примером.

Ако тактичка обука (тактика), која се изводи методом решавања тактичких задатака, претставља основу у обуци слушалаца виших школа, зар се она не примењује и у обуци питомаца школа за резервне и активне официре, слушалаца школа за усавршавање, па и у обуци трупних старешина? Ово се не може оспорити, само и ту постоје извесне, али не корените разлике, које исто тако произилазе из квалитета оних који се обучавају и њихових потреба, односно потреба дужности за коју се припремају. Према томе, војна настава у армији, као шири појам, не искључује појам „трупна настава“ или појам „школска настава“. Напротив, они добијају далеко одређенији садржај пошто обухватају одређену категорију припадника армије, одређене организациске целине са својим специфичностима, и са одређеним специфичностима у примени дидактичких начела и метода. Због тога ћемо у даљем излагању војну наставу третирати као целину, јер се и све специфичности, које се на појединим степенима јављају, крећу у општим оквирима и не претстављају нешто посебно и ново.

Војна, као и свака друга настава, изводи се по извесним утврђеним начелима и развија се упоредо са развојем друштва, науке и технике. На војну наставу и на њен развој утицао је посебно развој војне мисли и ратне вештине. Ти начини којима се наставник служи да би на слушаоце (питомце, војнике¹) пренео извесна знања и код њих развио одређене вештине и навике и, уопште, одређене способности, као и начини којима се слушаоци служе у самосталном раду и развијању способности за самосталан рад називају се дидактички или наставни методи. Они су предмет изучавања дидактике, која је грана педагогије.²)

Наставни методи претстављају општа начела по којима се остварују наставни задаци. Међутим наставни задаци у војној настави и методи за њихово постизање умногоме се разликују од оних које третира постојећа литература из области опште педагогије. Ова разлика потиче отуда што војна настава обухвата претежно стручне предмете, што њену основу чини наставна материја из посебних специфичних области којом се остале школе не баве. Према томе, она не претставља наставак нечега што је у некој ранијој настави обрађивано јер се по својој природи та наставна материја разликује од оне која се обрађује по осталим школама на коју се и односи постојећа педагошка литература. Поред тога, у војној настави наставник обучава само одрасле, што са своје стране намеће потребу за примену педагогије одраслих (андрагогије, адултне педагогије).

Гледано у овом светлу, излази да наставни рад у војној настави треба да буде предмет разматрања посебне гране педагогије — војне педагогије, у којој би нашле места све наведене специфичности, и која би обрађивала проблем образовно-васпитног рада у армији

¹) У даљем тексту општи назив — слушаоци.

²) Детаљи о овоме у пројекту приручника „Дидактичка начела војне наставе“ — издање ДСНО, 1957.

уопште. За тим се осећа неоспорна потреба и у практичном животу. Наставници у војним школама, а и старешине у армији уопште, служе се у своме раду постојећим педагогијама које су уствари намењене средњим школама, а у највише случајева служе се својим личним искуством и искуством својих старијих другова. Међутим, не може се рећи да то у свим случајевима даје одређене позитивне резултате, а да и не говоримо о томе колико то потешкоћа ствара старешинама у њиховом раду. Одатле настаје потреба да се на бази искустава оформи војна педагогија, у којој би био обрађен образовно-васпитни рад у армији са свима својим специфичностима.

У војној настави градиво се обрађује углавном путем: усменог излагања, самосталног рада, семинара, показивања, увежбавања, вежбе са трупом, решавања задатака, ратне игре, командантског путовања, писмених и илустрованих радова и др. Међутим, наведени методи не претстављају нешто стално и непроменљиво, већ се и они мењају саобразно променама које настају у вођењу борбених дејстава (као последица утицаја одређених фактора и техничких достигнућа). Овде су поменути методи који, по нашем мишљењу, данас претстављају основу у наставном процесу у оквиру војне наставе, уз напомену да услови и околности под којима се примењују рађају мноштво варијанти, с обзиром на то с ким се настава изводи, у ком временском периоду обуке, под каквим временским и земљишним условима итд. Исто тако, треба напоменути да ће се наведени методи ређе самостално јављати, већ скоро редовно комбиновани, допуњујући једни друге. Избор метода је ствар наставника, тим пре што су искључени апсолутно једнаки услови у којима се врши наставни процес код више, ма и паралелних, наставних група (јединица). Коначно, и сам наставник са својим физичким и психичким особинама, знанственом и методском припремом, уноси у процес наставе нешто своје — лично, због чега се и каже да наставник има „свој лични метод“ или, правилније, свој „наставни манир“ у примени устаљених метода. Због тога се редовно за одређени метод дају начела која претстављају његову суштину, која ће наставнику послужити као руководство. На наставнику је, дакле, да та начела оживотвори под датим условима да би наставни циљ што боље постигао. Неће бити редак случај да ће наставник у самом наставном процесу морати да мења своје поступке, па чак и метод, ако установи да изабрани пут не даје позитивне резултате.

Да укратко размотримо сваки од наведених метода.

Усмено излагање

Усмено излагање наставника био је и остаје један од основних метода и у војној настави. Оно обухвата сву говорну активност наставника у наставном процесу, било да се обрада једног одређеног наставног питања (методске јединице) заснива претежно на томе методу било да оно претставља допуну неког од других метода. Први

случај усменог излагања назива се „предавање“, а други „објашњавање“.

Постојећа педагошка литература даје довољно података о овом методу и они се већим делом могу потпуно пренети и у војну наставу. Потребно је, ипак, да се напомену извесне специфичности.

Предавање у војној настави не улази у ред најприкладнијих метода. Оно је основни метод само за извештан број предмета и за ону наставну материју која се на други начин не може обрадити. Основни недостаци предавања су апстрактност, искључивање активности слушаца (сем њихове пажње) и ангажовање малог броја чула слушаца. Истина, у комбинацији са другим методима (нарочито је погодна комбинација са методом показивања за који савремена наставна помагала пружају широке могућности) знатно се ублажавају недостаци предавања као метода, али се не искључују. Због тога успех предавања у великој мери зависи од припреме и способности наставника да слушаоце заинтересује, активира и одржава њихову пажњу, са својим говором, држањем и начином излагања унесе свежину која ће слушаоцима помоћи да предавање прате успешно и да стварају што јасније и потпуније претставе.

Предавање, као метод у војној настави, на разним степенима има различиту примену. У настави код војника, на пример, треба га што мање примењивати, с тим да се у војно-стручној настави скоро потпуно избегава. Ово зато што војно-стручни предмети, посебно на нивоу потреба војника, садрже врло мало општег и апстрактног. Они скоро искључиво почивају на примењеном делу наставне материје, те и настава тих предмета треба да има изразито примењени карактер. У таквим условима предавање као метод може да буде више од штете него од користи.

На следећим, вишим степенима наставе значај предавања као метода расте. То је условљено не само увођењем нових предмета, који по свом садржају почивају више на теорији, на научним образложењима, већ и тиме што се шири садржај предмета које изучавају војници, добијајући ширу научну основу. Грубо узето, значај предавања расте и постиже своју кулминацију (најширу примену) у војним академијама. Даље, и то нарочито у вишим академијама и највишим војним школама, опет губи од свога значаја. Шта је то што сада обратно делује на значај предавања као метода? У војним академијама и школама нижим од њих у највише случајева наставна материја је потпуно нова питомцима. Одатле и већа потреба да наставник та нова знања саопштава и преноси путем предавања ангажујући се више на тумачењу појава, начела и извесних законитости како би наставну материју учинио што приступачнијом. У школама за усавршавање, а нарочито у вишим академијама, случај је сасвим други. Наставна материја слушаоцима није непозната. Они на школовање долазе са солидном претспремом, тако да је и циљ школовања усавршавање, односно проширење и продубљивање раније стечених знања. За то је потребан студиознији рад и захватање шире литературе.

Када се још дода и способност оваквих слушалаца за самосталан рад, онда се добија јаснија претстава о потреби за применом предавања као метода и улози наставника. Предавање ће морати да уступи место другим методима који омогућавају већу активност слушалаца путем дискусије и борбе мишљења, који ће омогућити дубље хватање проблема и улажење у њихову суштину. Наставник ће се далеко ређе појавити са предавањем (само по одређеним кључним питањима) и то више ради правилног каналисања даљег, самосталног рада слушалаца.

Објашњавање, како је изнето, не може се третирати као посебан метод. Можда је боље рећи да је то вид усменог излагања који чини саставни део скоро свих других метода, и то на свим степенима. Међутим, важност његова на појединим степенима није подједнака, а креће се скоро у обратном смислу од предавања, мада не тако изразито. На пример, наставник код војника, такорећи, треба да буде неуморан у објашњавању кад примењује ма који метод. Живом речју, непосредном и прилагођеном нивоу војника, треба да допуни и оживи одговарајући метод и учини наставну материју приступачнијом и лакше схватљивом. На вишим степенима објашњавање постепено губи од свог значаја, да би на највишим степенима чак добило и нови садржај — шири, научни.

Самосталан рад

Значај самосталног рада могао се назрети кроз претходно излагање о предавању. Његова примена претставља виши степен обучавања, те се због тога најшире користи на највишим степенима обуке.

У суштини самосталан рад састоји се у способности слушалаца да самосталним изучавањем нове или понављањем, увежбавањем или учвршћивањем старе материје проширују круг свога знања. Једном речју, самосталан рад почива на способности коришћења литературе (уџбеника, књига и др.), као извора знања, и на претпоставци да је та способност код слушалаца већ постигнута у ранијем школовању. Поред тога, степен примене овог метода зависи и од природе наставне материје.

Самосталан рад углавном може бити двојак: рад на усвајању наставног градива које је наставник примењујући у већем или мањем степену један од наставних метода саопштио слушаоцима, или рад на усвајању потпуно новог градива, које ће наставник тек доцније применом других метода (семинара и др.), допунити и заокружити. И за једну и за другу врсту самосталног рада употребљава се ваннаставно време, а за другу врсту може се, и треба, дати још и део наставног времена које ће слушаоци употребити за проучавање литературе.

Поставља се питање улоге наставника у примени овог метода. Ако једноставно пођемо од раније наведене поставке да овај метод почива на претпоставци да је способност за самосталан рад код слушалаца већ раније постигнута могли бисмо доћи до погрешног закључ-

чка да је улога наставника скоро искључена. Међутим, његова је улога итекако значајна ако желимо да се настава одвија по одређеном плану и да доведе до одређеног циља. Једном стечена способност, у општем смислу речи, за коришћење литературе не претставља скидање са дневног реда овог питања. Свака нова школа, сваки нови предмет постављају и нове захтеве, а у то ново наставник треба да уведе своје слушаоце. У чему се онда састоји улога наставника и како се она манифестује?

Док сваким другим методом наставник на овај или онај начин непосредно делује на слушаоце и тежи да ови што боље усвоје одређено градиво, дотле се при самосталном раду његова улога преноси више на посредно деловање. То посредно деловање своди се на утицај наставника на формирање стила (метода) рада сваког појединог слушаоца, јер је то оно основно на чему почива самосталан рад, као и на то да слушаалац правилно и потпуно овлада одређеном наставном грађом. Ту се наставник користи личним методом (начин прилажења одређеном питању, начин излагања, коришћења наставних помагала и др.), упутствима за обраду одређеног питања (литература која треба да се користи, тежишна питања, начин обраде и др.), својим закључцима после одговора или дискусије сваког појединог слушаоца, као и поукама и саветима сваком погодном приликом. На тај начин наставник постепено и неосетно даље развија способности за самосталан рад слушалаца, држећи се дидактичког принципа индивидуалности који овде долази највише до изражаја.

Код војника овај метод не може наћи ширу примену како због природе предмета који се изучавају, тако и због степена развијености одговарајућих способности код већине њих. Његова примена код питомаца војних школа и слушалаца војних академија постепено се повећава саобразно њиховој школској претспреми, као и садржају предмета који се изучавају. Међутим, тамо је потребна већа претходна интервенција наставника, јер се питомци први пут срећу са потпуно новом материјом која се без непосредне помоћи наставника не може савладати. У оваким случајевима долази у обзир самосталан рад у циљу понављања, утврђивања, па и проширивања наставног градива које је наставник саопштио другим методом и који се редовно врши ван одређеног наставног времена. Код слушалаца школа за усавршавање, а нарочито код слушалаца виших академија, самосталан рад може, а и треба, да дође највише до изражаја. Претходно ангажовање наставника по одређеној теми биће минимално (само по одређеним тежишним питањима, а може чак и да изостане), тако да у таквом случају за самосталан рад слушалаца треба у потребном обиму ангажовати и део наставног времена. Тежиште наставникове улоге при обради теме преноси се на завршни део рада и на један од других метода (семинар, решавање задатака и др.).

Семинар

Семинар на разним степенима обуке и у разним предметима може имати различиту намену и садржај. Намену и садржај семинара треба разматрати у тесној вези са самосталним радом. Већа примена самосталног рада и ослањање на њега у наставном процесу нужно повлаче већу примену семинара. То је уосталом природно, јер самосталан рад искључује (зависно од степена његове примене) непосредно ангажовање наставника у обради одређене теме. Због тога, применом других метода, међу којима семинар заузима видно место, наставник интервенише, стиче претставу о томе у коме је степену савладана материја те исправља и допуњава ако се за тим укаже потреба.

Улога наставника код примене овог метода своди се првенствено на руковођење дискусијом, њено развијање и давање закључака уз допуну недовољно обрађених питања. Један од битних фактора за успех семинара јесте стварање одговарајуће атмосфере за слободну дискусију. Међутим, та слобода је ипак ограничена постављеним циљем, што наставник не сме да изгуби из вида а у томе је и суштина његове умешности руковођења дискусијом. Развијање дискусије изискује посебну вештину наставника. Дискусија треба да почива на добровољној основи. Међутим, строга и искључива добровољност често може довести до неуспеха семинара. Не буде ли активности како у наставној групи тако и од стране појединаца, наставник ће прибећи прозивању, не дозвољавајући да изгуби много времена чекањем или потстицањем слушалаца на дискусију.

Можда ће се из овог излагања о семинару као методу стећи утисак да је он скучен посебно у упоређењу са семинарима који се примењују у појединим грађанским школама. Но природа материје која се изучава у оквиру војне наставе, већа оријентација на примењени део наставе и релативна временска ограниченост, дају посебан садржај семинару у оквиру војне наставе.

Иако оцењивање одговора (дискусије) појединаца на самом семинару може негативно да делује ипак је корисно да наставник после одржаног семинара унесе запажања и утиске о сваком појединцу, нарочито у школама у којима се примењује систем описног оцењивања.

Показивање

Стварање претстава на основу опажања, такође је један од најважнијих извора спознаје. То нарочито важи за предмете у оквиру војне, а највише за предмете из примењене наставе. Суштина овог метода састоји се у томе да слушаоци путем опажања (посматрања) упознају одређену радњу, предмет или процес које им наставник показује. Међутим, показивање као метод неће дати значајније резултате ако је само додаток наставниковом излагању, као нешто споредно, већ обратно, наставничково објашњење треба да допуни

посматрање и омогући слушаоцима да дођу што лакше до спознаје. На тај начин наставник руководи посматрањем.

Показивање обухвата: показивање одговарајућих радњи или поступака, показивање предмета (делова оружја, оружја, природних и вештачких објеката и др.), као и показивање слика, шема, карата, модела, експеримената, филмова и др. Оно има широку примену и може се јавити као самосталан метод или као допуна неког другог метода, нарочито предавања. Код њега је највише заступљен дидактички принцип очигледности у настави, одакле потиче и његов значај. Показивање је основни метод за стројеву обуку, наставу гађања са наоружањем, тактичку обуку (посебно део обуке појединца) и телесно вежбање, али се примењује више или мање као помоћни метод и код осталих предмета. Најшире се примењује у обуци војника, питомаца и слушалаца школа за усавршавање, мање код виших школа. Овде је улога наставника у извесној мери можда израженија и важнија за успех у настави но код осталих метода, нарочито код радњи (ставова, поступака) које је наставник дужан сам да покаже и које ће слушаоци копирати и подражавати. Одатле и потиче изрека „какав старешина, такав и војник“. Не мања је улога наставника и при коришћењу других средстава за очигледну наставу јер он врши избор тих средстава, организује посматрање и руководи њим. Само добро изабрана средства и добро организован и руковођен процес стицања претстава код слушалаца може дати одређене резултате.

Увежбавање

Неки од наставних предмета, у већем или мањем степену, или поједине радње, ставови, поступци и др. спадају више у ред вештине. У војној настави ово се посебно истиче јер се врло често јавља потреба за савлађивањем појединих радњи, што често иде чак и до аутоматизације. То се постиже организованим и систематским понављањем које нема само задатак освежавања стечених знања, већ њихово усавршавање до претварања у вештину и навику. Оно, према томе, нема само образовну вредност већ и васпитну, јер навикава слушаоце на упорност и систематски рад и развија код њих позитивне особине. Увежбавање, дакле, почива на већ раније, применом неког другог метода савладаној материји. Најчешће, оно претставља наставак метода показивања или се употребљава у комбинацији са тим методом чак и на једном наставном часу. Такво комбиновање или допуњавање је нужно, а захтева га и дидактички принцип разноврсности, да би се избегло губљење интересовања слушалаца. Ако се примењује као самосталан метод, а то ће бити у периоду када настава поодмакне, онда радње које се увежбавају треба чешће мењати опет са циљем да се отклоне елементи који смањују интересовање слушалаца.

Улога наставника у увежбавању своди се на контролу рада група и појединаца и исправљање грешака указивањем на њих и давањем допунских објашњења, а ако је потребно и поновним пока-

зивањем. Ако се уоче исте грешке код већег броја слушалаца, што је знак да претходно показивање није добро схваћено, наставник прекида час и поново показује исту радњу, вежбу, итд. целој наставној групи (јединици).

Вежбе с трупом

Крајњу фазу у изучавању тактике у оквиру обуке појединца или одређених јединица претстављају вежбе с трупом. То значи да примена овог метода почива на већ раније, применом других метода, стеченим знањима која се на вежбама, под конкретним условима, обједињавају у одређену целину. Одатле и проистиче значај овог метода у коме је подједнако подвучена образовна и васпитна страна наставе. Слушалац (јединица) јавља се као јединка која самостално и свесно треба да делује, да стваралачки примењује раније стечена знања и вештине, и то под стриктно одређеним условима. Поред осталог, ту се развија самосталност сваког појединца, смисао и способност за садејство, борбено другарство и низ других особина којима савремени борац или старешина треба да се одликује.

Овакве вежбе редовно се примењују у обуци трупних јединица (војника), питомаца војних школа и слушалаца школа за усавршавање. Изводе се на унапред изабраном погодном земљишту и под одговарајућом претпоставком. Улога наставника своди се на избор земљишта, састављање природне и логичне претпоставке, организовање маркирања непријатеља и руковођење вежбом. Под руковођењем вежбом нормално се сматра давање претпоставке (стварање одређене ситуације), руковођење радом маркираната, праћење рада слушаца или јединица и анализа вежбе. Током извођења вежбе наставникова интервенција је непожељна, сем у веома grubим грешкама, јер би се прекидањем онемогућило да слушаоци створе одређене временске и просторне претставе. Наставник треба стрпљиво да прати цео ток вежбе да би на крају могао дати исцрпну анализу, у којој је пожељно и учешће слушаца како би се њихова пажња до максимума активирала. Неуспеле вежбе, после анализе, треба поновити. Вежба се може поновити и у циљу увежбавања ако за то има времена. Код сваког понављања поступак наставника је исти.

Решавање задатака

Решавање задатака, као наставни метод, примењује се искључиво у обуци старешина било у школама било у редовној настави за старешине у трупи. Тај метод се састоји у раду по одређеној ратној ситуацији, по којој треба доносити одлуке, издавати заповести, израђивати планове (борбена и радна документа) и водити борбена дејства. Слушалац се појављује у улози команданта (командира) или официра штаба, према теми и наставном питању које се обрађује, односно према наставном циљу који се жели постићи.

Решавање задатака је најбољи пут да се стечена теориска знања примене у ратним условима, чиме се теориске поставке утвр-

ђују и слушаоци уче њиховој стваралачкој примени под одређеним ратним условима. На тај начин код слушалаца се стварају одређене навике и вештине и развијају одређене особине које треба да буду својствене старешинама. Овај метод, можда више од сваког другог (сем вежби с групом), доприноси свестраном постизању наставних задатака у војној настави са старешинама.

Практично извођење наставе применом овог метода може бити различито. Она се може изводити радом по карти, на рељефу, на земљишту и комбиновано. Који ће се од тих начина применити зависи од многих околности, а првенствено од теме (наставног питања) и циља који се жели постићи, а затим и од земљишних, материјалних, временских и атмосферских услова. Најбоље је ипак радити комбиновано бар у једном а по могућности и у више различитих задатака.

Метод решавања задатака почива на анализи, дискусијама и закључцима који треба да доведу до правилног решења одређеног питања. То даје и обележје наставником раду који се састоји у: руковођењу дискусијом, анализи решења слушалаца и извлачењу одговарајућих закључака, који треба да даду солидну подлогу за такозвано „школско решење“ које он саопштава. Пошто је о руковођењу дискусијом већ било речи у одељку о семинару преостаје да се каже нешто о давању закључака и решења. Припрема наставника за час код примене метода решавања задатака укључује и доношење одговарајућег решења. Решење, пак мора бити једно од највероватнијих (најпогоднијих за дату ситуацију), а то ће бити онда ако је плод рада одређене групе или целог колектива наставника. Но иако тако изграђени ставови у погледу решења дају наставнику право да иступа ауторитативно, ипак он не сме бити искључив. Типична решења треба истаћи указујући на све позитивно и негативно у њима и дати реалну оцену могућности и последица кад би се таква решења применила у пракси. Управо за такав рад наставнику добро долази колективна припрема, јер дискусија на њој и тражење најбољег решења нужно воде до разматрања више варијанти, што ће наставнику служити као материјал за анализу различитих решења слушалаца. Треба увек имати у виду то да тактика и оператика не трпе и не дозвољавају искључивост, а сем тога она је штетна јер води ка шаблонизму. Строго узето, решење и није циљ већ последица правилног прилажења проблему, правилног разматрања датих елемената и правилног закључивања. Постићи ово друго најбоља је гаранција за успешну и стваралачку примену теорије под различитим условима ситуације.

Ратне игре

Ратне игре као наставни метод претстављају вишу форму наставе. Основна намена им је обука у колективном раду команде и штаба, тј. у примени раније стечених знања, вештина и навика у условима стварног рада команде и штаба, без непосредног руководства наставника. Пошто се оне организују и изводе по посебним упут-

ствима, то ћемо само напоменути извесне њихове одлике ради уочавања разлике од других наставних метода.

У ратним играма нема непосредног руководства наставника. Наставник се јавља у улози посредника (судије), те стога његов рад добија сасвим други садржај. Сем тога, у овом методу тежиште је на заједничком раду слушаалаца у одговарајућој команди, за разлику од свих осталих метода који имају за основу обуку појединаца у разним улогама. Код ратних игара догађаји се одвијају у стварном времену а претставе које ствара слушаалац далеко су повезаније и он лакше схвата целину. Основни недостатак ратних игара као наставног метода јесте у томе што се слушаоци налазе на различитим дужностима и у различитим штабовима, те обрађују различите теме, а дужност на којој се налазе најчешће им не пружа све могућности да прате игру у целини.

Командантско путовање

Командантско путовање као метод умногоне се ближи решавању задатака. Битне разлике су у њиховој намени и начину извођења, као и у улози наставника.

Командантско путовање намењено је обуци виших старешина. Изводи се на земљишту и под временским и другим условима најприближнијим ратним. У склопу једног командантског путовања може бити више задатака (различитих борбених ситуација) повезано у једну целину (да проистичу један из другог), што претставља врло подесну форму за стварање што природнијих претстава, односно претстава које могу најбоље дочарати слику рата. Ово нарочито доприноси стварању што јаснијих просторних и временских претстава, повезаних са земљишним, атмосферским и другим условима под којима се дата борбена дејства изводе.

Командантска путовања пружају и другу предност. Могу добро послужити за освежавање стечених знања из војне географије и војне историје, односно њихово повезивање са радом у конкретной оперативној или тактичкој ситуацији.

По правилу, рад на командантском путовању заснива се на анализи самостално донетих решења слушаалаца. Да би рад био потпун и да би се постигла сврха командантског путовања, слушаоцима треба обезбедити широке могућности за извиђање (праваца, положаја, просторије) и самосталан рад. Кад је задатак решен, слушаоци га предају (писмено или графички) своје наставнику који из тих радова прпе материјал за анализу.

Писмени и илустровани радови

Намена писмених и илустрованих радова у војној настави је утврђивање стеченог знања и развијање вештине примењивања тог знања у решавању нових конкретних задатака. Писмени радови помажу обogaђивању војничког речника и стила и навикавању на гач-

ност, прецизност и уредност. Помоћу њих развија се способност комбиновања, шематског претстављања и издвајања битног.

Писмени радови као наставни метод долазе у обзир само у обуци старешина за увежбавање обраде појединих писмених борбених докумената и за проверу знања. Овај метод може се примењивати самостално (тада испуњава цео наставни час) или у склопу других метода. Циљ оваквих радова је да слушаоци увежбавају техничку страну писменог документа, да самостално формулишу задатке јединицама, да увежбавају и обогаћују војнички стил и речник и, уопште, да науче како ће се што боље користити писменим саставима. Да би писмени радови одговорили намени, мора их наставник редовно прегледати. При прегледу се не цени само садржај, већ и стил, граматика, правопис и формална страна докумената. Своје примедбе наставник обично исписује на самом писменом раду, а заједничке и типичне грешке излаже усмено приликом анализе, уз одговарајућу поуку.

Илустровани радови имају нешто ширу примену. Поред увежбавања у изради појединих графичких борбених докумената, помоћу илустрованих радова учвршћује се знање слушалаца, развија се тачније посматрање и омогућују се боља контрола и увид у то како су слушаоци схватили неки материјал и какве претставе о њему имају. Илустровани радови доприносе да знање буде трајније; они помажу било уопштавању било издвајању битног, а тиме се убрзава процес формирања појмова. Одатле и њихова погодност за примену вишемање, у свим предметима. У илустроване радове убрајају се: шеме, планови, карте, графикони, таблице и др., а прегледају се на исти начин као и писмени радови.

*

На крају треба још једном подвући да су у овом излагању изнети само основни методи и најбитнија обележја сваког од њих. Тиме је ово питање тек начето јер за детаљну и потпуну њихову разраду недостају многе појединости које, уствари, треба да им даду одговарајућу ширину која је потребна за успешну практичну примену сваког метода под одређеним условима.